

הלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "אחרי קדושים" (ובו ד' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק ס"ב "חיים שלום נאבק להשיב את הלימוד לזיכרוננו"

ברם למ"ד דס"ל אבנטו של כהן גדול בכל ימות השנה לא דמי לאבנט של כהנים הדיוטות, כלומר דאין הכהנים הדיוטות לובשים חגורת כלאים אלא של בוך, נמצא שביום הכיפורים לא יהיה כל שוני בין כהן הדיוט לכהן גדול, א"כ במה יהיה ניכר שהוא כהן גדול? ועל זה תירץ אב"י דלפני שיתחיל לעשות את עבודת יום הכיפורים ילבישוהו בשמונת בגדי הכהונה גדולה ויהפך אברים שעל המזבח בצינורא ונחשבת לעבודה על אף שאינה עבודה נצרכת כלל וכפי שמצינו גבי זר שיהפוך בצינורא דחייב מיתה.

ורב פפא תירץ דאין הוא צריך ללבוש שמונה בגדי כהונה אלא ילך לעשות את העבודה בפנים בדי הבגדים שלו וזה גופא שעובד עבודה שראויה רק לכהן גדול היא תחנך אותנו להיות ככהן גדול, שהרי זה גופא שעובד עבודה שאינה כשרה רק בכהן גדול זה גופא ההיכר הגדול ביותר שנעשה לכהן גדול ועבודתו מחנכתו להיות כהן גדול.

והנה נראה מתירוץ אב"י דלא די לכהן ללבוש בגדי כהונה גדולה אלא צריך גם עבודה עמה, משמע דלבישת בגדי כהונה לחוד איננה מחנכת בלא עבודה עמה, ויש לתמוה דא"כ לא אתי שפיר אף אם חגורתו של כהן הדיוט הוי כלאים ועתה לובש הוא חגורת בוך דלא גרע מאם ילבש כל ח' בגדי כהונה גדולה דבעי לעשות עמה עבודה ובלא זה לא די, למה נתחדש זה רק עתה בתירוץ של אב"י ולא קודם לכן, היאך די בחגירת בוך גרידא בלא עשית עבודה לחנכו?

ונראה דזה לא כל כך קשה דודאי פשוט דאם הוא יעבוד את העבודה שכשרה רק בכהן גדול יחד עם זה שחוגר חגורת בוך דהוי בגדי כהונה גדולה המיוחדים לכהן גדול (רק שעתה זה די בגדים אלא שניכרים הם על ידי חגורת בוך) יחד עם עבודת היום שאינה כשרה רק בכהן גדול, ברם אם אף כהן הדיוט חוגר חגורת בוך א"כ לא הוי כל נפקמ"י בינו לבין כל כהן ולפיכך חשיב כאילו אינו לבוש בגדי כהונה גדולה וסברה הגמ' דאין בעבודה לחודא כדי לחנכו דבעינן תרתי בגדי כהונה גדולה ועבודה והכא הוי רק עבודה ובה לחוד אי אפשר לחנך (ובה חלוק עליו רב פפא דבעבודה לחודא אפשר לחנך).

א) היאך מתחנך כהן הדיוט ביום הכיפורים להיות כהן גדול?

איתא בפרשה (ויקרא פר' ט"ז פס' ד') **"כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם"**

ובפרש"י כתונת בד וגו', מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש כהן בחוץ, שיש בהן זהב, לפי שאין קטגור נעשה סגור, אלא בארבעה ככהן הדיוט, וכולן של בוך.

והנה חגירתו של הכהן הגדול שונה הייתה מכל השנה, דבכל השנה הייתה חגורתו של כלאים ואילו ביום הכיפורים הייתה של בוך בלא כלאים. אבל הכהנים ההדיוטות הייתה חגירתם שווה בכל השנה, אלא שיש בזה פלוגתא בגמ' ביומא (דף י"ב ע"א) אי הוי חגורתם של כלאים או של בוך.

והנה בריש יומא (דף ב' ע"א) איתא במתניי, דמתקינין היו לכהן גדול כהן אחר תחתיו על הצד שיארע לו אונס ולא יוכל לשמש בכהונה גדולה באותו יום וכיון שאין עבודת יום הכיפורים כשרה אלא בכהן גדול צריך שיהיה מזומן כהן גדול אחר שיוכל למלא את מקומו.

ויעוין שם בגמ' דדנה היאך יתחנך הכהן הגדול החדש לכהונה גדולה (אם היה עד עתה רק כהן הדיוט) ואמרינן התם בגמ' (דף י"ב ע"א) דזה פשיטא אם אירע פסול לכהן גדול קודם תמיד של שחר מחנכים את הכהן החדש לעבודה על ידי שיעבוד עתה בעבודת התמיד בשמונת הבגדים ובכך ניכר יהיה שהוא כהן גדול, ברם אם הכהן גדול נפסל לאחר עבודת התמיד קודם שהחלה עבודת היום במה יתחנך הכהן השני? ותירץ על זה רב אדא בר אהבה דמתחנך על ידי חגירת אבנט של בוך, ותמוהה הגמ' ע"ז, דזה ניתא אם נאמר דאבנטו של כהן גדול בכל השנה של כלאים וזהו אבנטו של כהן הדיוט כלומר דאף הוא חגור בכלאים, א"כ יהיה הכירא ביום הכיפורים בחגירה, לפי שאבנטו של כהן גדול משתנה ביום הכיפורים לאבנט של בוך ואילו הכהנים הדיוטות הולכים באבנט של כלאים א"כ יהיה עתה ההיכר כשיחגור הכהן חגורת בוך ככהן גדול ובה גופא יתחנך להיות ככהן גדול.

ולא בח' אי"כ אין הבגדים יכולים לרבות בלבישה גרידא). ברם אח"כ כתב וז"ל "ולמאי דאמר דמהפך בצינורא אפשר דאיי"צ להפך בצינורא כיון דראוי להפך בצינורא (כלומר דזה גופא שיש לו היכי תמצי להפך בצינורא ואין זה סתירה לכך שצריך לעשות סדר העבודה בדי' בגדים ונמצא שהוא כאן מוכן לעשות עבודה בח' בגדים וכיון שכן זה גופא שיכול להפך אי"כ אף אם לא היפך נעשה מרובה בגדים, ולא הייתה כוונת אב"י שחייב להפך בצינורא אלא רצה לומר שכיון שיכול להפך בצינורא ולצורך זה מותר לו לעשות זאת עם השמונה בגדים כיון שיעדו אותו להיות כהן גדול אף אם בפועל לא יעשה זאת, דעצם הלבישה עם האפשרות לעשות כן חשיבא לבישה שראויה לעבוד) ברם לאח"כ כתב החזו"א "ואפשר דמהפך דוקא כיון שאין חובה להפך בצינורא (דבזה חלוקה עבודה שהוי עבודה שעומדת בפניו, דבזה עצם הלבישה לעשות עבודה כזו מחנכתו לעבודה, אבל היפוך בצינורא אינה עבודה מחויבת שצריכים לעשותה לפיכך בעינן שיהפך בפועל).

ונראה לבאר את הדברים, על פי דברי מרן הגרי"ז הלוי זי"ע (סנסטיל זבחים דף י"ח ע"א) בשיטת הרמב"ם (סה"מ מצוה ל"ג) דלבישת בגדי כהונה הוי מצוה (ודלא כשיטת הרמב"ן והבה"ג דפליגי דאין מצוה בפני עצמה רק חלק ממצות הכהונה) מכל מקום אף להרמב"ם אין זו מצוה חלוקה בפני עצמה שאין לה כל שייכות לעבודה אלא דהוי חלות דין בעבודה ללבוש את הבגדים.

לפי זה נראה, דודאי מה שלשיטת הרמב"ם ריבוי הכהן גדול בבגדי כהונה מהני אף בלא עבודה לא מהני רק אם בשעה שלובש את הבגדים וראוי הוא לעשות את העבודה, דבכה"ג אית ללבישה הזו חלות שם לבישה ולפיכך מהני חינוך הכהן בלבישה כזו, אבל אם אין הבגדים הללו ראויים ללבישה וכגון לאחר הקרבת התמיד של שחר שאין לבישה של בגדי זהב כי כעת העבודה היא בבגדי לבן וממילא אין כל חלות דין לבישה על הבגדים הללו, ולפיכך אי אפשר לחנוך את הכהן גדול בלבישה כזו, לפיכך בעי לעשות בזה איזו שהיא עבודה, לפיכך שפיר מובן מה שאמר אב"י שצריך להפוך בצינורא כדי שיהיה שם לבישה על הבגדים וממילא יחול עליו שם מרובה בגדים ודו"ק היטב.

(ב) בענין השבועה שהשביעו את הכהן גדול שלא לשנות במעשה הקטורת.

איתא בפרשה (פרק ט"ז פס' י"ג) "ונתן את הקטורת על האש לפני ה' וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות".

ובגמ' (יומא דף נ"ג ע"א) ונתן את הקטורת על האש לפני ה', שלא ישנה מבחוץ ויכניס, להוציא מליבן של צדוקים שאומרים שיתקן מבחוץ ויכניס. והיינו דהצדוקים טעו בהבנת הפסוק כי הם פירשו את הפסוק "כי בענן אראה על הכפורת" שבעת כניסת הכהן הגדול

ברם עדיין צריך ביאור, דמצינו פלוגתא בדין ריבוי בגדים לחינוך לכהונה גדולה, דאיתא בגמ' (יומא דף ה' ע"א) דבעינן ז' ימים לריבוי כהן גדול, ובפרש"י (בד"ה ריבוי שבעה) שישמש כה"ג שבעה ימים רצופים כשממנים אותו בכהונה גדולה וילבש שמונה בגדים בשעת עבודה. וריבוי לשון מרבה מרובה בגדים שהוא משמש בשמונה וההדיוט בארבעה עכ"ל. הרי דבעי לעשות עבודה עם הבגדים ורק בכך הוא מתחנך.

ברם ברמב"ם (פ"ד מהל' כלי המקדש הל' י"ג) כתב וז"ל "כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים, יום אחר יום, שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו, ואם עבד קודם שיתרבה בבגדים כל שבעה או קודם שימשח כל שבעה עובדתו כשירה הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כהן גדול לכל דבר" ויעוין בהשגת הראב"ד). משמע מדברי הרמב"ם דעצם הריבוי אינו בעבודה אלא בעצם הלבישה ואפילו אם לבש יום אחד דיו.

וא"כ לכאורה צ"ע, למה צריכים שילבש שמונה בגדים ויהפך בצינורא והלא די שילבש את שמונת הבגדים ויפשטם, עצם זה שלבש את שמונת הבגדים ואפילו יום אחד די, ולכאורה אינו צריך גם לבישת יום אחד אלא די שילבש ויפשט ובכך הוא מכהן ככהן גדול דאלי"כ אסור לכהן הדיוט ללבוש את שמונת הבגדים (ורק לצורך עבודת כהן גדול מותר לו ללבוש ח' בגדים ובלא זה עובר הוא על איסור לבישת כלאים) ולמה הוצרך להפך בצינורא?

ויתכן דחלוק הדבר, כאשר לובש את הבגדים, כאשר למעשה סדר העבודה שמוטל עליו בכל יום לשמש בשמונה בגדים בכה"ג סבירי ליה לרמב"ם דדי בעצם הלבישה אף אם לא יעשה שום עבודה בפועל, דעצם הלבישה של הבגדים שמיועדים לעבודת שמונה בגדים מכשירה אותו להיות כהן גדול לכל דבריו, אבל ביום הכיפורים כשעומד לעשות עבודה שכשירה רק בדי' בגדים בכה"ג אין די בלבישת הבגדים בלא עבודה, שהרי אין עתה עבודת היום כשירה בכאלו בגדים, ממילא אין הריבוי מועיל אם לא יעשה בהם עבודה כלל, לפיכך בעי להפך בצינורא כיון שזר שמהפך בצינורא חייב מיתה דחשיב עבודה אפילו שאיננה עבודה שמחויבת מכל מקום אסורה לזר לפיכך אם ילבש בגדי כהונה גדולה ויהפך בצינורא חשיב שעשה בהם עבודה בפועל ולפיכך לבישה כזו מכינה אותו להיות כהן מרובה בגדים.

ונראה הדברים בדברי החזו"א (או"ח סי' קכ"ו סק"ט) דכתב "אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו? נראה דאי אפשר לחנכו בלבישת ח' בגדים לשם ריבוי בגדים, דכיון דעכשיו אין עבודתו בח' בגדים אינם ראויים לחנכו בהם (ולכאורה כפי שכתבנו אליבא דהרמב"ם דאי אפשר לחנך בלבישה גרידא רק אם עומדים הבגדים לשמש בהם תיכף אם ירצה, אבל כיון שעתה עומד הוא לעשות עבודה שראויה רק בדי' בגדים

הדיוט וכהן הדיוט אינו יכול להיכנס לפני ופנים לעשות עבודת יום הכיפורים.

ובזה מהני ליישב גם את קושית ה"פרי חדש" (מים חיים פ"א מהל' ערב יום הכיפורים ומובא בתוס' הגרעק"א על המשניות) דהקשה דהשבועה של המשלחים בלאו הכי בטילה כי הרי נשבע לאונסו (ואדם בשבועה פרט לאונס) ואליבא דאמת הוא צריך לקיים את הדין כפי שסבור. ברם בתירוץ השני של התפארת ישראל מיושבת גם קושייתו של הפרי חדש שהרי כשנשבע להיות שליח בית דין ועל דעת זה נשבע ואם ישנה מתבטלת כהונתו ככהן גדול וממילא אף אליבא דשיטתו אינו יכול להיכנס לפני ולפנים רק באופן שהשביעוהו.

וה"פרי חדש" תירץ קושייתו, דכיון שידעו הצדוקים שהשביעו כל כהן גדול בשבועה זו הרי שמבינים הם שהשבועה הזו אינה פשוטה ולפיכך יראי שמים שביניהם ימנעו מלהישבע, ממילא עיקר תפקידה של השבועה למנוע את הצדוקי לגשת לעבודה הזו על פי שיטתם.

עוד אופן יש באחרונים ליישב את קושית ה"תפארת ישראל", דהנה באמת לצדוקים עצמם יש בעיה לשיטתם גופא, דהנה הם חלוקים על דרשות חז"ל מכל וכל וסבורים שאין כוח לחז"ל לפרש את הפסוקים כפי דרשותיהם, אלא יש לפרש את הפסוק כפשטותו, והנה זה ידוע לצדוקים דהנשבע חייב לקיים את שבועתו דכתיב "לא יחל את דברו". ברם חז"ל דרשו דברו לא יחל אבל מיחל הוא לחפצי שמים ולפיכך אי אפשר להישבע לבטל את המצוה.

והנה לפי שיטת הצדוקים שחולקים על מאמרי חז"ל אין מקום לחלק בין דברו לחפצי שמים, ולפי"ז אף הנשבע לבטל את המצוה מחויב לשבועתו דאם לא כן עובר הוא על לא יחל דברו, נמצא לפי"ז דממ"נ אפשר להשביע את הכהן, אם הוא כהן כשר ודאי ישמור את השבועה, ואף אם הוא צדוקי מחויב הוא לשבועה שנשבע אף שסותרת את משנתו. ויעוין בשו"ת חת"ס או"ח סימן קעו).

וב"טיפה מן הים" הביא ליישב את קושית הפרי חדש על פי הגמ' (יומא דף י"ט ע"ב) "תנו רבנן, מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס, ביציאתו היה שמח שמחה גדולה, פגע בו אביו אמר לו בני אף על פי שצדוקים אנו מתייראים אנו מן הפרושים, אמר לו כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה "כי בעטן אראה על הכפורת" עכשיו שבא לידי לא אקיימנו?! אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל לאשפה והיו תולעין יוצאין מחוטמו ויש אומרים ביציאתו ניגף".

חזינן מדברי הגמ' דהיו צדוקים רבים שחששו שמא הצדק עם הפרושים וזו הייתה כוונת אביו שאף הוא מן הצדוקים אבל מתיירא הוא מן הפרושים, דמי יודע אולי האמת עם הפרושים ואם כן חלילה וחס עושה

לפנים יהיה הענן מיתמר ועולה כלפי מעלה וזה שייך רק אם יעשה את זה בעוד הוא נמצא בחוץ כדי שבעת שיכנס לפני ולפנים כבר יהיה עשן הקטורת מיתמר ומעלה עשן. ברם חכמים טענו שהצדוקים טעו בהבנת הפסוק שהרי הפסוק אומר (פס' י"ב) "והביא מבית לפרוכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה'" הרי שהכהן גדול צריך ליתן את הקטורת על האש כשהוא מצוי לפני ה' דהיינו כשהוא נמצא בפנים.

והנה היו הצדוקים מוסרים עצמם לעשות את הקטורת מבחוץ כשיטתם והיו קונים את הכהונה גדולה בכל מחיר כדי שיהיה הכהן גדול משלהם, לפיכך חשדו חכמים כל כהן גדול שמא הוא משלהם (אף אם כלפי חוץ נראה הוא כאחד שמאמין בשיטת חכמים בעניין זה לא סמכו על איש, לפיכך השביעו כל כהן גדול מבלי לחלק).

ולפיכך אומרת המשנה (יומא י"ח ע"ב) "מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו בית אבטינס והשביעוהו ונפטרו והלכו להם ואמרו לו אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששיכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך הוא פורש ובוכה והן פורשים ובוכין".

ויש לתמוה מה תועלת יש בשבועה זו אם הכהן הזה הוא צדוקי וסבור שעושה כדת, ואדרבה בית דין טועים הם, שהרי התורה אמרה לתקן את הקטורת מבחוץ ולהכניס אי"כ להשים את הקטורת בפנים הוי היפך האמת, נמצא אי"כ דהשבועה הזו היא שבועה לבטל את המצוה וקיימ"ל בגמ' בשבועות (דף כ"ז ע"א) נשבע לבטל את המצוה השבועה בטילה דמושבע ועומד הוא מהר סיני לקיים את המצוות כפי שנמסרו מסיני ובסיני נמסר שצריכים לתקן את הקטורת מבחוץ ולהכניס ולא לעשות זאת מבפנים?

וכבר עמד בקושיא זאת בעל ה"תפארת ישראל" (יכן יומא פ"א אות כ"ח) דמכל מקום לא יכול היה הכהן גדול להערים, כיון שהם הכניסו שם פסקה "שלא תשנה דבר מכל מה שאמרו לך" דאף דהשבועה הראשונה לא חלה לשיטתם, אבל השבועה שלא לשנות מכל מה שאמרו לו, דאי אפשר לשנות בה חלה. ולפיכך אם הוא צדוקי אמיתי לא יוכל להישבע כלל וירתע לאחוריו ולא יעשה את העבודה כלל משום חומר השבועה.

תירוץ ב', בחלק שהוסיפו לו בשבועה "ואתה שלוחינו עשוהו שלוחם באופן דכל מינוי הכהונה גדולה ביום ההוא על אופן שיעשה את שליחותם ואם לא, לא הוי כהן גדול (וצ"ל דאין לו דין כהן שעבר אלא בטלה כהונתו למפרע דאדעתא דהכי מינוהו מלכתחילה, ברם צריך להבין שלכאורה זה היו צריכים לעשות בשעת המינוי ולא אח"כ וצ"ע) וא"כ נכנס לפני ופנים שלא כדת וחייב מיתה וכל עבודת יום הכיפורים בטילה, ואם כן אינו יכול לשנות ולעשות כפי שירצה כי סובר הוא כצדוקי כי האמת איתו, דאין הכי נמי, אבל הוא כהן

הלי"א) דשני השעירין של יוהכ"פ ששחטן בחוץ אם עד שלא התוודה עליהם חייב על שניהם הואיל וראויין לבוא לפני ה' לוידי, הרי דודאי היה על שני השעירים חלות דין קרבן, ונראה מהאי טעמא הוי ס"ד לפסול זר כיון דתורת קרבן עליו, וא"כ יש לומר דעתה נתחדש דבשעת השילוח פקע מיניה דין קרבן ולהכי הוכשר ביה זר, וע"כ אם פקע מיניה דין קרבן איכא רק מצות שילוח גרידא ולהכי הוכשר בו זר, עכתי"ד מרן הגר"י ז.

ברם בשיטמ"ק (כריתות דף י"ד ע"א) מבאר האי דבעינן קרא ד"איש עיתי" לרבות אפילו בטומאה, דאתי למימר דלא נטעה לחשוב דשילוח השעיר הוי עבודה ואין לעשותה בטומאה, להכי אתי הפסוק להתיר לשלוח בטומאה וכפי שהוצרכנו פסוק להתיר בזרות. פשטות דברי השיטמ"ק משמע דאף לאחר שריבו פסוק להתיר איסור זרות עדיין בעינן פסוק להתיר טומאה, ואי נימא כדברי מרן הגר"י ז דתיכף לאחר הוידי פקע שם קרבן מהשעיר, לא יובן א"כ מה החידוש שמותר לעשות את השילוח בטומאה וכי למה לא יותר לעשותו בטומאה, ואין לדמותו לזרות שהרי כיון שקובעים את האיש לשליחות יום קודם לכן ובשעה זו הרי הוא נחשב קרבן א"כ ודאי חידוש גדול אית בזה שמיעדים זר לשילוח אף שבשעת היעוד עדיין שם קרבן על השעיר אבל דין טומאה התחדש רק בשעת שילוח גופא ובאותה שעה כבר פקע מיניה שם קרבן ופשיטא דיותר בזה זר.

ולכאורה הפשט בדברי השיטמ"ק דבאמת לא פקע מן השעיר שם קרבן גם לאחר וידי, אלא דכיון דהוי עבודת חוץ הרי זה כעבודה בבמה דזר כשר בעבודה בבמה. ולענין טומאה בבמה כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (סוף זבחים) דטמא פסול לעבודה בבמה, ולפי זה מקום רב יהיה לסברא לפסול שילוח השעיר על ידי טמא ולפיכך בעינן קרא להכשיר טמא לענין שילוח. ותו מצינו בשיטמ"ק (תמורה דף ו' ע"ב) לגבי שעיר המשתלח שהומם, אם שלחו לצוק במומו עובר על הקרבתו במום בלאו של "כל אשר בו מום לא תקריבו" הרי לנו דעצם השילוח חשיב כמעשה הקרבה ולפיכך אם דוחה אותו מהצוק במום חשיב כהקריבו בבמה במום, הרי לנו דלשיטת השיטמ"ק אף לאחר הוידי תורת קרבן על השעיר ובעצם הדחיה חשיבא הקרבה ולפיכך אם ידחה אותו במומו יעבור על מקריב בעל מום בבמה. וא"כ יש לומר דמה שזר יכול לשלח את השעיר, לא מפני שאיננו קרבן ואין זו מעשה הקרבה, אלא דהוי מעשה קרבן בבמה ובבמה זר כשר.

ובפירוש הר"ש בתו"כ ביאר ד"עתי" דאתי להתיר אפילו בשבת, דס"ד דשילוח השעיר אינו כעבודת שאר הקרבנות שדוחין שבת משום דאין חייבים לעשות זאת בו ביום מבחינת דין הקרבן, דאפילו לר' שמעון דמחמיר בשעיר המשתלח דאמר יעמד חי עד שעת וידי, דשעת הוידי מעכב בשעיר אבל שילוח עצמו לכולי עלמא אינו מעכב ואם מת קודם לכן יצא ידי חובתו, לפיכך שפיר הוצרכנו להתיר שילוחו אפילו בשבת דס"ד דכיון דאינו

הוא את העבודה שלא כדין ונכנס לקודש הקודשים שלא כדת וסכנתו מרובה ביותר, אבל בנו חלוק היה עליו בזה, וא"כ אפשר שהייתה מחלוקת בנושא זה בין הצדוקים גופא, דהיו צדוקים רבים שסברו כשיטת האבא שכיון שישנה סתירה בין הפסוקים, שהרי כתוב אחד אומר "והביא מבית לפרוכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה'" משמע שהנתינה והתיקון יהיו בפנים ובכה"ג אין כאן סתם דרשת הפרושים שמוציאים את הפסוק ממשמעותו הפשוטה, שהרי יש שני כתובים שמכחישים זה את זה ומן י"מר דהמשמעות היא כפי הבנתם "כי בענן אראה על הכפורת" לעשות זאת מבחוץ ולהכניס מבפנים ודילמא העיקר הוא כפסוק השני שצריכים לתקן הכל מבפנים ולפיכך במקום זה שנכנסים לפני ולפנים יש לחוש שמא הפרושים צדוקים ולפיכך התרעם על בנו ששינה.

א"כ אפשר שלפיכך הועילה השבועה, כיון שהיו הרבה צדוקים שסבורים היו בסתר ליבם בענין זה כפרושים. ואם תאמר אם כן למה צריכים אנו את השבועה והלא בלאו הכי יעשו כן, מכל מקום יש לחוש לצדוקים שמסתפקים בפשט הפסוק עם מי האמת, האם עם אותם צדוקים שחלוקים גם בפשט זה עם הפרושים, או כאותם צדוקים שסבורים כאביו של אותו צדוק, ולפיכך יש לומר שלפיכך משביעים כי השבועה תרתיע את אותם אלו שיתכן שאלמלי השבועה אולי יעשו כפי אותו צדוקי אבל מחומר שבועת שקר ימנעו מלעשות כן וממילא אהני השבועה היטב.

ג) שלוש הערות בעניני שיעיר המשתלח.

[הערה א'] האם לשעיר המשתלח יש תורת דין קרבן?

איתא בפרשה (פ' ט"ז פס' כ"א) "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אותם על ראש השעיר ושילח ביד איש עתי המדברה" ובפרש"י: איש עתי המוכן לכך מיום אתמול".

ובגמ' ביומא (דף ס"ו ע"א ע"ב) איתא ברייתא, ת"ר איש להכשיר את הזר, עתי שיהיה מזומן, עתי ואפילו בשבת, עתי ואפילו בטומאה. ואקשינן בגמ' פשיטא, מהו דתימא כפרה כתיבא ביה קמ"ל.

מתמיהת הגמ' נראה לומר דהגמ' סברה דאין לשעיר המשתלח דין קרבן, או אף אם דין קרבן לו, מכל מקום אין בעצם מעשה השילוח דין עבודה ולפיכך אין מקום למעט זר, דאין בשילוח מעשה עבודה כלל. ברם באמת אי אפשר לומר דאין לשעיר המשתלח דין קרבן, שהרי שניהם שווים היו בשעת הפרשה ועד לשעת הגרלה היו שניהם ראויים להיות לה' ואם ישחטום בחוץ חייבים כרת, ובאמת מרן הגר"י ז' הלוי נסתפק בזה האם יש לשעיר תורת קרבן או שאין לו תורת קרבן רק מצות שילוח. והביא מהרמב"ם (בפ"ח מהל' מעשה הקרבנות

גדול לעזרת נשים לקרות בתורה. ומרן הגר"י הלוי (במכתבים בסוף הספר) ביאר דזה דין בכל עבודות שהכהן צריך להיות בפנים עד גמר העבודה, ולהכי היה עליו להיות בעזרה עד סוף השליחות, הרי דשילוח השעיר חשיב עבודת כהן גדול ומשום דהשליח הוי שלוחו. ומוכח מינה דאין זו מצוה גרידא אלא זו הוי עבודה ככל עבודות יום הכיפורים ולפיכך בעי שתהיה בפנים.

ברם הדברים צריכים עיון, דהרי לא דמי לכל העבודות שנעשות בפנים אבל הכא עיקר השליחות נעשה בחוץ, וא"כ אם השליח עצמו נמצא בחוץ מאי טעמא שיהיה המשלח עצמו צריך להיות בפנים, דלא דמי כלל לשאר העבודות שנעשים בפנים, דהתם ודאי דיש לעובד להיות בפנים אבל הכא לכאורה אינו דומה, ויכול היה תיכף לצאת לחוץ וצ"ע"ג.

[הערה ג'] איש עתי ואפילו בטומאה.

אמרינן התם בגמ' עיתי ואפילו בטומאה ואקשינן בגמ' למאי הלכתא? אמר רב ששת לומר שאם נטמא משלחו נכנס טמא לעזרה ומשלחו. ובפירש"י, נכנס טמא לעזרה שהכהן מוסרו לו שם". צריך ביאור מפני מה צריך הטמא להיכנס לעזרה והלא איכא עצה פשוטה להוציא את השעיר לחוץ (בשלמא אליבא דמה שנתבאר לעיל בשיטת הרמב"ם דהוי האיש עתי שלוחו של הכהן גדול, יש לומר דאי אפשר להוציא את השעיר שאין הכהן גדול יוצא מתוך העזרה תוך כדי העבודה ולפיכך חייב השליח להיכנס לפנים העזרה אף שהוא בטומאה ועובר על טומאת מקדש ומקדשיו, ברם לשיטת רש"י נתבאר לעיל בפשטות דאין הוא שלוחו של הכהן גדול אלא שליח הכהנים, וא"כ צ"ב אמאי לא יוכל אחד מהכהנים לצאת לחוץ עם השעיר ולא יעבור השליח על איסור טומאת מקדש).

והנה בשיטמ"ק (כריתות דף י"ד) העיר בזה וז"ל "וכי תימא למה יכנס לפנים יביאו לו בחוץ? ושמא כיון דכתיב יעמד חי לפני ה' צריך שיהא ביד איש עתי מלפני ה'". נראה מדברי השיטמ"ק דיליפנן לה מיעמד חי לפני ה', דלפני ה' דהשילוח צריך להיות בעזרה.

ברם צ"ע, דגבי דין הגרלה כתיב, והעמיד אותם לפני ה', ואיתא בתו"כ שמעמידים את שני השעירים בשער ניקנור, וא"כ למה לא נימא דאף שילוח השעיר יכול להיות בשער ניקנור ולא מהעזרה עצמה, דמהיכי תיתי שנתיר לטמא את העזרה? וברנת יצחק עמד בזה, די"ל דבפסוק יעמוד חי לפני ה' לכפר עליו איתא ברש"י דבעי להתוודות עליו כדכתיב והתוודה עליו, והנה הך וידוי היה בעת הסמיכה וכפי שכתוב ברמב"ם (פ"ד מעבודת יוהכ"פ הל' ב') "ואחר כך בא אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו על ראשו ומתוודה.

עוד איתא ברמב"ם (פר' ב' מהל' מעשה הקרבנות הל' י') "אין סמיכה בקרבנות הציבור חוץ משתי סמיכות על שעיר המשתלח ועל פר העלם דבר וכו', עוד איתא (בהל

מעכב לא לדחי שבת, קמ"ל דהוי דומיא דאברים ופדרים דאינם מעכבים בריצוי הקרבן ומכל מקום דחו שבת עכ"ל. ונראה לשיטת הר"ש דמדמי דיחוי השעיר להקרבת אברים ופדרים דלא מעכבי, א"כ ודאי תורת הקרבה עליה דשעיר ודמי להקטרת אברים ופדרים דאינם מעכבים ומכל מקום דוחים את השבת, הרי לנו מכל הני ראשונים ז"ל דס"ל דלא כמרן הגר"י ז"ע דתורת קרבן על השעיר אף לאחר וידוי (ומה שפטור בחוץ משום שאינו ראוי להתקבל בפנים) וצ"ע.

[הערה ב'] האיש עיתי הוא שלוחו של הכהן גדול.

איתא במשנה (יומא דף ס"ו ע"א) מסרו למי שהיה מוליכו, הכל כשרין להוליכו אלא שעשו הכהנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו, (ברם ברש"י לא גרס כהנים גדולים ופירש אלא שעשו כהנים קבע שהרגילו לעשות את הכהנים קבע להיות מוליכים אותו ולא היו בית דין של כהנים מניחין את ישראל להוליכו) והנה לקמן בגמ' (ע"ב) איתא שהמשלח אף אם נטמא נכנס לעזרה שהכהן מוסרו לו שם, והנה לפי גרסת המשנה נראה שהכהן גדול הוא זה שמוסרו לידי האיש עתי. נראה בזה שהאיש עיתי הוי שלוחו של כהן גדול דדין הוא על הכהן גדול לשלח את השעיר למדבר וממנה הוא על כך שליח לעשות את השילוח למדבר. ולכאורה נראה ראיה ערוכה לכך דאיתא בגמ' (דף ע"א ע"א) מצאו (שליח) בשוק לכהן גדול, אומר לו אישי כהן גדול עשינו שליחותך, מצאו בביתו אומר לו, מחיה חיים עשינו שליחותו. הרי דהוא שלוחו של כהן גדול וכן לשון הרמב"ם (פ"ג מהל' עבודת יום הכיפורים הל' ז') "ואח"כ משלח את השעיר החי ביד איש המוכן להוליכו למדבר" ובקריית ספר ציין לפסוק ושלח ביד איש עתי וגו'. נראה בזה דהכהן גדול הוי המשלח של השעיר והשליח נחשב לשלוחו. אמנם לשיטת רש"י לכאורה נראה דלא הכהן גדול היה המשלח אלא אחד מן הכהנים כפי רהיטת לשונו במשנה דנקט לשון לא היו בית דין של כהנים מניחין את ישראל להוליכו משמע שהכהנים עצמם היו דואגים לשלח את השעיר ואפשר דלאו מידו של הכהן גדול עצמו, אבל הרמב"ם נקט בלשונו בהאי הלכה "והכל כשרים להוליכו אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו" הרי דהרמב"ם נוקט דהכך גדול היה המשלח ולכן היה בידו שלא להניח ישראלים להוליכו.

והנה איתא במשנה ביומא (דף ס"ח ע"ב) "אמרו לו לכהן גדול הגיע שעיר למדבר ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר? דירכאות היו עושין ומניפין בסודרין ויודעין שהגיע שעיר למדבר" ובמתני' אחרי כן איתא "בא לו כהן גדול לקרות, אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא ואם לאו קורא באצטלית לבן משלו". וכתב מרן הגר"י ז"ע דנראה דהיה על הכהן דין להמתין בעזרה עד לגמר שילוח ולא היה רשאי לצאת לנשים עד שישמע שעשה השליח שליחותו, וכן הוא להדיא לשון הרמב"ם (שם פ"ג הל' ח') וז"ל כיון שהגיע שעיר למדבר יצא כהן

אומר הקב"ה היה, דהיינו שהשכינה הקדושה נכנסה ויצאה עמו.

ובויק"ר פכ"א איתא: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד. בשנה שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם בכל שנה ושנה היה זקן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויצא עמי שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי, אמר ר' אבהו ומי יאמר שאדם היה והלא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו, אמר ר' אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כההוא דאמר ר' פנחס **בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידיים**".

וכן בסוטה ל"ג ע"א איתא: "יוחנן כהן גדול שמע בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר בטילת עבידתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא ונהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכיוונו", ופירש רש"י: "שהלכו פרחי כהונה בני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכפורים ונלחמו ביום הכפורים **ושמע יוחנן בת קול כשהיה עובד עבודת יום הכפורים**", (וכעין זה מסופר בספר יוסיפון פרק כ"ח, ע"ש, ואכמ"ל בדבריו).

ובזוהר ויקרא ס"ז ע"א איתא שהכהן גדול בכניסתו היה שומע את קול כנפי הכרובים מזמרים, ואחרי הקטרת הקטורת היה מריח ריח נהרי אפרסמון, וז"ל: "עאל לאתר דעאל **שמע קול גדפי כרובייה מזמרי** ואקישן גדפין פרישאן לעילא, הוה אקטיר קטורת משתככא קול גדפייהו ובלחישו אתדבקן, אי כהנא זכי דהא לעילא בחידו אשתכח, אוף הכא בההיא שעתא נפיק רעוא דנהורא מתבסמא מריחין דטורי אפרסמונא דכייא דלעילא ואזלא בכל ההוא אתר אעיל ריחא בתרי נוקבי דחוטמיה ואתישבא לבא כדין כלא הוא בלחישו ופטרא לא אשתכח תמן, פתח כהנא פומיה בצלותא ברעותא בחדוותא וצלי צלותיה, **בתר דסיים זקפין כרובייה כמלקדמין גדפייהו ומזמרי**ן כדין ידע כהנא דרעותא הוו ועידן חדוותא לכלא ועמא ידעין דאתקבל צלותיה כמה דכתיב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, והוא תב לאחוריה וצלי צלותיה, זכאה חולקיה דכהנא דהא על ידיו חדו על חדו אשתכח ההוא יומא לעילא ותתא על ההיא שעתא כתיב אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי' אלהיו".

וכן בזוהר ויקרא ק"ב ע"א כתוב לאמר: "א"ר יהודה כיון דהוה עאל וטמטם עיניו דלא לאסתכלא במה דלא אצטריך **והוה שמע קל גדפי כרובייה מזמרי ומשבחי**, הוה ידע כהנא דכלא הוה בחדוה ויפוק בשלם ועם כל דא בצלותיה הוה ידע דמלין נפקין בחדוותא ומתקבלן ומתברכן כדקא יאות וכדין חדוותא היא בעלאי ותתאי".

וכן בספר הקדמון ברית מנוחה דף כ"ב, ביאר ותיאר את נוראות השגותיו של הכהן גדול בעת ההיא, הן כל יקר ראתה עיני, וזה לשונו הטהור:

"ועתה היה מעיין ותראה החכמה גדולה מאוד:

לשעה שכהן גדול היה בא לקודש הקדשים והקטורת בידו והוא לבוש בגדים טהורים והמצנפת בראשו והאבנט במתניו וצורתו כצורת

י"א) אין סומכין אלא בעזרה"י וא"כ כיון דבעינן לעשות סמיכה על שעיר המשתלח ודין הסמיכה ככל הסמיכות וא"כ בעל כרחך דפירוש יעמוד חי לפני ה' לכפר עליו דהוא בעזרה ולא דמי לעמידה דהגרלה דהתם לפני ה' יכול להיות בשער נקנור אבל הכא חייבת העמידה להיות בעזרה משום דינא דסמיכה דהיא בעזרה וא"כ לאחר ההגרלה שנעשית בשער נקנור מכניסים את השעיר לתוך העזרה כדי לעשות עליו מצוות וידוי עם סמיכה שהיא בעזרה וממילא מאי דכתיב לשלח אותו היינו מאותו מקום, וזהו עומק ביאור דברי השטימ"ק וכיון שכן חייב אותו איש עיני להיכנס לעזרה כדי ליטול את השעיר שנמצא בעזרה, ודו"ק היטב

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ד) **הדר עוז יקר תפארת עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים**

בזאת יבא אהרן אל הקדש (טז, ג)

אשרי עין ראתה עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו, אמנם יאה ונאה לנו לצייר לפנינו מקצת מן המראה הגדול והנורא הזה, למען נצפה ונשתוקק ליום הבא, עת תשוב השכינה לציון וסדר העבודה לירושלים, ועינינו תחזינה כהנים בעבודתם עבודת הקודש כאשר היה מימי קדם.

סדר העבודה כהלכתו גלוי וידוע הוא מהמשנה והגמרא והרמב"ם ופיוטי סדר העבודה הנאמרים בכל ישראל, אמנם כאן נתבונן במקצת מן המראות וההשגות הגדולות אשר נלוו לעבודת הקודש הזאת מידי שנה בשנה, אם היו הכהן והעם ראויים לזה.

ידועים ומפורסמים לכל דברי הגמרא בברכות ז' ע"א: "אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל י' ה' צבקות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין, ונענע לי בראשו".

ולא נראה שרק ר' ישמעאל כהן גדול זכה להשגות עליונות אלו כשנכנס לקדש הקדשים, אלא ברור שהיא דוגמא אחת אשר באה אלינו, מאותם מראות והשגות אשר השיג הכהן הגדול במקום הקדוש ביותר וביום הקדוש ביותר, והרי זה כפרט המלמד על הכלל כולו.

ובירושלמי יומא פ"א ה"ב: "ארבעים שנה שימש שמעון הצדיק את ישראל בכהונה גדולה ובשנה האחרונה אמר להן בשנה הזאת אני מת אמרו לא מאיכן אתה יודע אמר להן כל שנה ושנה שהייתי נכנס לבית קודש הקדשים היה זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי ובשנה הזו נכנס עמי ולא יצא עמי. בעון קומי ר' אבהו והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו אפי' אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד אמר לון מה אמר לי דהוה בר נש אני

מנענע הקו והיה רומז שיצעקו בני ישראל אל ה' וישבו אליו בכל לבבם, וכראות הכהנים והעם שהכהן מנענע הקו היו צועקים מיד בנפש מרה ושואלים רחמים מלפני הקב"ה, ומיד האדום חוזר ללבן והכהן גדול מנענע הפעמונים מרוב השמחה.

והנה אמרתי לך קצת חוקות המקדש כשהיה הכהן נכנס אל קדש הקדשים".

מבואר מדבריו שכל כהן גדול שהיה ראוי להכנס אל קדש הקדשים, כאשר היה נכנס היה צופה בשכינה (כביכול) וראה מראות אלקים מכבשונו של עולם, וכן היה שומע קול שאומר "פלוני בני ברכני" כמו שראה ושמע ר' ישמעאל כהן גדול.

ולא רק הכהן גדול בהיותו לפני ולפנים ראה והשיג מראות עליונים, אלא גם הכהנים והעם העומדים בעזרה ראו אותות ממרום כמו ששינו ביומא פ"ו לשון של זהורית

ובזוהר ויקרא ק"ב ע"א איתא שהיה להם גם סימן האם הכהן גדול יצא בשלום או לא: "א"ר יצחק קפטרא חדא קשירא ברגלוי דכהנא בשעתא דהוה עאל דאי ימות התם יפקוהו מלבר, ובמה ידעי בהווא זהוריתא אתידע ואשתמודע כד לא יהפך גווני, בהווא שעתא אשתמודע דכהנא אשתכח לגו בחטאה, ואי יפוק בשלם בזהוריתא אתידע ואשתמודע דיהפך גווני לחוור, כדין חדוותא היא בעלאי ותתאי, ואי לאו כלהו אשתכחו בצערא והיו ידעי כלא דלא אתקבלו צלותהון".

וכשהיה הכהן גדול יוצא מבית קדשי הקדשים, אמת מה נהדר תואר הוד מראהו, והנה קרן אור פניו מזיו השכינה, וכפי שאמרו במדרש הנ"ל "כשהיה רוח"ק שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים", ובסדר העבודה "אמיץ כביר כח" יסד "תואר מגמתו כצאת השמש בגבורה", וכן מתואר באורך גדול בפיוט "אמת מה נהדר" בתארי הוד רבים אשר לא נמצא כדוגמתם, וכעין לשונות הפיוט הלז נמצא כתוב בספר בן סירא פרק מ"ט על שמעון הצדיק, שהיה הכהן הגדול בימיו, וזה לשונו:

"מה טוב מראהו בעיני הקהל
מבית לפרכת.

כהילל בן שחר מציץ מענן.
במלאת תפארתו.

כשמש זורח על היכל ה'.
צבעיו במרום.

כשושנה בימי האביב. כחבצלת על אפיקי מים.
וכארז לבנון בקיץ.

כריח לבונה במחתה.
מוסב פז סוחרת.

כהדר זית פוריה.
רם הקומה".

וכה כתב בברית מנוחה הנ"ל: "ומה היה נכבד כהן גדול בצאתו בשלום מן הקודש, כי זיו השכינה כדמיון עטרה היה בראשו של כהן גדול עד הגיעו לביתו, וכראות העם את הזיו הנורא על ראשו של הכהן גדול היו עומדים

הכהן שלמעלה נקרא שמו מיכאל וזוהר פניו כחשמל והבל פיו כשרפים ולשונו כחרב חדה והיה נכנס להיכל, וכאשר היה רואה את הארון שהענן מכסה עליו היה אומר רבון כל העולמים סלח לנו את חטאתי ואת חטאת אנשי ביתי ואת חטאת בני ישראל, ואחר זה היה שומע דבור שהיה אומר פלוני בני ברכני, באותה שעה היה יודע הכהן שהיתה שעת רצון ואז היה מנענע את בגדיו והיה קולן של פעמונים נשמעין חוצה והיו ישראל יודעין שהגיע עת רצון, והיה אז הכהן זוכר את השם ככתבו הוי"ה עם ניקודו והיה מכיין בו בנחת ובהשקט והיו רועשים סיפי ההיכל, והיה ההיכל מתמלא זוהר עליון והכהן בתוך הזוהר פותח ואומר רבון כל העולמים יהי רצון מלפניך שתהא שנה זו שנת ברכה והצלחה וכו' והכהנים העומדים סביבות החצר כאשר היו שומעין את השם היו נופלין על פניהם ואומרים בשכמל"ו... ומה היה נכבד כהן גדול בצאתו בשלום מן הקודש, כי זיו השכינה כדמיון עטרה היה בראשו של כהן גדול עד הגיעו לביתו, וכראות העם את הזיו הנורא על ראשו של הכהן גדול היו עומדים באימה וביראה כורעים ומשתחויים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו, והכהן כשהיה יוצא לא היה חוזר אחוריו לארון פן יהיה נענש מיד אלא היה יוצא אור אחד מבית קדש הקדשים מבין בדי ארון כדמיון ברק והיה מחבק לכהן והיה מוציאו לפי שעה כדי שלא יחזור אחוריו לארון ששם השכינה.

ומי היה יכול לדבר החכמה שהיה משיג בעת ראותו השכינה ובהשיגו השגה אין קץ ואין דמיון לחכמה הגדולה שהיה משיג ששם היה רואה את השרשים שמהן נשתרגו כל המדות הן סודות מוסדות עולם והבניינים הגדולים, והיה רואה הרכבת השרשים כיצד נרכבו בשורש אחד הוא שורש אילן החיים, והיה רואה עץ החיים והיה רואה הענפים, והיה רואה כיסוי הענפים כמה הם מכסים השורש, והיה רואה פרי הענפים אבל לא היה אוכל, ולא היה יודע איזה פרי מתוק ואיזה פרי מר, והיה משיג ג' מאורות האלו בהרכבתם אלו עם אלו כמו שאמרתי למעלה.

ובצאתו בשלום מן הקודש היה מוסר חכמתו לבנו אם היה ראוי להיות כהן גדול, או לכהן אחר אם יהיה ראוי כמו כן להיות כהן גדול, שכאשר יכנס לקדש הקדשים שיהיה בקי בידיעת המאורות ושלא יכשל בו וכל ישראל עמו.

וכן היו עושים הכהנים, בקדש הקדשים היה חקוק השם באותיותיו ובניקודו בשער הארון, וכאשר היה רואה הכהן ששער הארון היה מלא זוהר לבן היה שמח מאד, ואם היה רואה אדום לא היה סימן טוב לישראל ולא לכהן, וכראות הכהן האדום הזה היה מתאמץ ואומר רבון העולמים שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך, והיה אומר ומרבה בקשות ותחנונים לפני הקב"ה, והיתה קו אחת נקשרת במעיל הכהן של משי לבן, והיתה אותו קו נקשרת החוצה כמו כן בעזרה, והיה כהן גדול

לפורעו, אבל אם אינו יכול לפורעו באותו יום **אלא אם כן יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה**", משמע לכאורה שאין עוברים במקרה זה. ועוד קשה, שבהמשך דבריו כתב החינוך: "והשוכר בערב שבת ונדחה מלפרוע השכר בשביל שבת יש לדון בזה שאינו עובר עוד בשל תורה, הואיל ואדחי אדחי, אבל חייב מדבריהם משום אל תאמר לרעך לך ושוב". ואם כן, אין חיוב זה דוחה דין עונג שבת. וצ"ע].

והנה בגמרא (ב"מ קי, ב) איתא: "תנו רבנן האומר לחבירו צא שכור לי פועלים, שניהן אין עוברין משום בל תלין, זה לפי שלא שכרן, וזה לפי שאין פעולתו אצלו". והיינו שאיסור "בל תלין" נאמר רק כאשר בעל הבית עצמו שוכר את הפועלים, ולא כאשר שלוחו שוכר אותם [וידועים דברי חנוכת התורה (ליקוטים תהלים קפד) שביאר בזה מפני מה קיי"ל (קידושין לט, ב) "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", וזה לשונו: "אחת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי וגו' ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. יש לפרש על פי הידוע דעל מצות אנכי ולא יהיה לך משלם הקדוש ברוך הוא שכר בעולם הזה משום לא תלין פעולת שכיר מה שאם כן על שאר המצות שהיו על ידי שליח שהוא משה רבינו עליו השלום ובשליח לא שייך לא תלין מה שאם כן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (כמבואר באריכות לעיל בפרשת יתרו אות פד עיין שם)]. וזה שאמר אחת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי היינו אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו. ועל שתיים אלו לך ה' החסד כי אתה תשלם על זה לאיש כמעשהו כמו שעשה בעולם הזה כך תשלם לו בעולם הזה"].

ויש לעיין מה הסברא בדין זה, והא בכל התורה כולה אמרינן שלוחו של אדם כמותו, ואף שכתבו התוס' (יבמות קא, ב ד"ה וקראו) שמצינו כמה דברים בתורה שלא מועילה בהם שליחות, עדיין צריך ביאור לשון

באימה וביראה כורעים ומשתחווים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקי".

אשרי עין ראתה אלה, במהרה בימינו אמן.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א) **(ה) בענין הלנת שכר**

א כתוב בפרשת קדושים (ויקרא יט, יג): "לא תעֶשֶׂק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תִלִּין פְּעַלְתָּ שְׂכִיר אֶתְךָ עַד בֶּקֶר". ומבואר בגמרא (בבא מציעא קיא, א): "מכאן אמרו כל הכובש שכר שכיר עובר בחמשה שמות הללו, ועשה: משום בל תעשק את רעך, ומשום בל תגזל, ומשום בל תעשק שכיר עני, ומשום בל תלין, ומשום ביומו תתן שכרו, ומשום לא תבא עליו השמש. הני דאיכא ביממא ליכא בליליא, דאיכא בליליא ליכא ביממא. אמר רב חסדא שם שכירות בעלמא".

[בדרך אגב, מכח דברי הגמרא הללו כתב הביאור הלכה (רמב, ד"ה לכבד): "ואם יש לו רק מעט מעות ובא שכיר לתבוע עבור פעולתו שגמר לו היום וכו', נראה דצריך ליתנם להפועל כדי לקיים מה שכתוב ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש אף שע"ז לא ישאר לו במה לענג השבת או שיפייסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת דחיוב תשלומי שכיר בזמנו הוא מדאורייתא וזה הוי רק מדברי קבלה. ואפילו להפוסקים דזה ג"כ הוי מדאורייתא וכמו שכתבנו במ"ב שם הוי עשה ולא תעשה ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה (יבמות כא). וזה לא מיקרי כתבעו ואין לו דאינו עובר בבל תלין".

ובאמת שדברי הביאור הלכה צריכים עיון גדול, חדא, מדוע פשוט לו כל כך שאין זה נחשב כתבעו ואין לו, וכי כוונת התורה ב"אין לו" היינו בגברא ערטיילאי, מחוסר כל. ומדברי החינוך (מצוה תקפח) שכתב: "אבל לא תבעו או שאין לו כלום שיפרע לו אינו עובר, שלא חייב הכתוב אלא בשיש לו בביתו או שיכול

שכרו בפירוש דזכייה מטעם שליחות ומטעם זה נתחייב בשכירות, ואפ"ה אינו עובר א"כ גם כששכרו ע"י שליח הא מ"מ גופו לא שכרו ובמידי דתלוי בגופו לא שייך שליחות, וזה שאמרו זה לפי שלא שכרו וזה ברור כשמש לפענ"ד" [ויש להעיר, שהתוס' רי"ד עצמו מבאר על אתר באופן אחר מפני מה לא מועילה השליחות].

ומבואר מדבריו שדין בל תלין הוא דין שנאמר על הגברא, שבשעה שהוא שוכר פועל שכיר יום, מתחייב גופו בהבאת השכר לפועל ביום סיום המלאכה, וכיון שהוא דין בגברא לא שייך להתחייב בזה על ידי שליחות. ויש להתבונן מהי נקודת החיוב שרובצת על הגברא.

עוד יש לדקדק, שהנה בברייתא (ק', ב) מבואר שאיסור בל תלין הוא רק בערב הראשון שלאחר סיום המלאכה, אבל אחר שעבר הערב אינו עובר יותר על בל תלין. וכן נפסק להלכה (שלט, ח): "עבר זמנו אין בעל הבית עובר משום בל תלין, ומכל מקום חייב ליתן לו מיד ובכל עת שישהא עובר על לאו של דבריהם שנאמר אל תאמר לרעך". וצריך ביאור, מהו טעם דין זה, מהיכי תיתי שלאחר שעבר הערב תו אינו עובר בבל תלין.

עוד יש לדון, שהנה בתורת כהנים (פרשת קדושים, ב, יא) איתא: "יכול אפילו המחיה אצל החנוני ואצל השולחני יהיה עובר עליו, תלמוד לומר אתך לא ילין אתך מרצונך". והיינו שאם בעל הבית אמר לפועל שיקח את שכרו מהחנוני, אין בעל הבית עובר בבל תלין, אף אם החנוני איחר את הפירעון.

אבל הראב"ד (בפירושו לתורת כהנים שם) הוסיף: "יכול אפילו המחיה אצל חנוני וכו', אבל השולחני והחנוני עוברים עליו שהרי קיבלו עליהם את חובו והעונש בכלל". ויוצא מדבריו דבר מוזר, שאם השליח שכר את הפועלים, אנו אומרים שאין איסור בל תלין,

הברייתא "זה לפי שלא שכרן", והלא שלוחו שכרן, ומנין לנו לומר שלא מהני שליחות [ואין להקשות היאך מועיל תנאי בבל תלין] כמבואר בש"ך (ח"מ שלט, ב) בשם ספר חסידים (סי' תתרטו). ויעויין בשואל ומשיב (מהדורה שתיתאה) (סימן א) שביאר מפני מה הוצרך הש"ך להביא ממרחק לחמו, ולא כתב בפשיטות שמהני תנאי בזה מדין תנאי שבממון שמועיל (ב"מ צד, א). ומיושב בזה הערת הכנסת הגדולה (הגה"ט שלט, יא), אף שקיי"ל (כתובות עד, א) שמילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי, כיון שעצם שכירת הפועלים שייכת בשליחות, ורק איסור בל תלין אינו בשליחות].

ובחידושים המיוחסים לריטב"א (שם ד"ה זה) כתב: "תימה הוא דהא בכל מקום שלוחו של אדם כמותו, ושמא לא אמרינן הכי לחובתו, וצ"ע, דהא ליכא מיעוטא בקרא דבעינן שיהא שוכרם הוא". [ויעויין במשך חכמה (על אתר) שדקדק מלשון הפסוק שלא מהני שליחות. אלא שעדיין טעמא בעי. וכן תירוץ הרש"ש שנחשב הדבר כמילי דלא מימסרי לשליח, יש לדון בו הרבה. כמו שהאריך בזה רבי מנחם זמבה (חידושי הגרמ"ז סימן לא). ובמעייני החכמה (נו) תירץ שנחשב שליחות לדבר עבירה. ודחה לבסוף דברי עצמו].

ב. והשואל ומשיב (מהדורה שתיתאה, סימן א) כתב: "ולפענ"ד נראה לפי מ"ש התוס' רי"ד (קידושין מא, א) דבמצוות שבגופו לא שייך שליחות וביאור הדברים דבעינן שגופו יעשה מצוה זו כמו תפילין ובמידי דממילא לא שייך שליחות,

ולפ"ז נ"ל כיון דאם לא שכרו כלל אף שזה עושה פעולה אצלו וקיי"ל דאף אם עשה בסתם לא על דעת חנם הוא עושה וצריך ליתן לו שכר כמבואר סי' רס"ד ואפ"ה פשיטא דאינו עובר בבל תלין כיון שלא שכרו בפירוש אלמא אף דניחא ליה בעבודתו והוה כאילו

אלא לקודשא בריך הוא דכתיב (תהלים לא, ו) בידך אפקיד רוחי" [והובאו הדברים להלכה בשער משפט (שלט, ב), ובפתחי תשובה (שם, ז)].

אשר על כן, חיוב זה מוטל רק על ראש בעל הבית, ואין חיוב זה עובר בשליחות. וכמו שכתב השואל ומשיב, שכשם שבמצוות שבגופו אין מועיל שליחות, כמו כן בחיובים הרובצים על ראש בעל הבית לא מועיל שליחות.

ואפשר לומר שזהו גם כוונת הריטב"א שלא מהני שליחות לחובתו, שאע"פ ששייך למנות שליח בפירוש לחוב לעצמו, מכל מקום תולים שאין כוונת המשלח להוסיף לעצמו חיוב גברא, לטרוח ולשלם מיד.

וזהו גם הביאור מפני מה אחר שעברה עונה אחת שוב אינו עובר, כיון שסיום העבודה שהוא שימוש בזמנו של הפועל מייצר חיוב רק בעונה הסמוכה, אבל לאחר מכן היה יכול הפועל להשתכר אצל אחר, וממילא אין זה נחשב שרק בעל הבית השתמש בזמנו של הפועל.

וזהו הביאור בדברי הירושלמי והראב"ד שהחנוני עובר בבל תלין, כיון שאדם יכול לחייב את עצמו לחבירו, וממילא כשהחנוני התחייב לפרוע שכר של זמן, נמצא שחייב את עצמו בחיוב גברא לשלם בזמן, ואין זה ענין לזה שלא מועיל שליחות בבל תלין.

[ואולי אפשר לבאר על פי דברי הזוהר הללו, את מה שכתוב בשער המצוות (פרשת כי תצא) על רבינו האר"י ז"ל: "הנה מורי ז"ל, היה נזהר לקיים מצוה זו בתכלית, וכאשר לא היה בידו מעות לפרוע, היה מתעכב מלהתפלל תפילת המנחה עד שקיעת החמה, כדי לבקש מעות, לפרוע אל השכיר ההוא, והיה לוקח בהלואה, ופורע ואח"כ היה מתפלל במרוצה תפילת המנחה.

והיה אומר, איך אתפלל להשם יתברך תפילת מנחה, ובאה לידי מצוה גדולה כזאת ולא קיימתיה" [והובאו

ולא נאמר בזה הכלל של שליחות, ואילו אם החנוני הסכים לפרוע את השכר עבור בעל הבית, נכנס החנוני תחת בעל הבית ועובר בבל תלין [ובאמת שאף שהראב"ד ציין מקור לדבריו מהתוספתא (ב"מ י, א), באמת מבואר כן בירושלמי (ב"מ ט, יא). ובמראה הפנים (שם) ביאר שמדובר שמתחילה נשכרו על דעת ליטול את השכר מהחנוני, שאז דומה לשליח ששכר פועלים ולא אמר להם ששכרן על בעל הבית, שבמקרה כזה עובר השליח (ב"מ קיא, א). וזהו דוחק].

ג. והנראה לומר [וכעין זה כתב בחידושי הגרמ"ז שהובא לעיל], שבעצם כאשר אדם מבקש משכיר יום לעשות לו מלאכה, הוא לוקח זמן של חיים ששייך לשכיר יום ומשתמש איתו לצורך עצמו [בשונה מקבלנות שבה מרכיב הזמן לא משנה כלל לשכר, אלא רק משמש לעיתים כאופן חישוב השכר, אבל עדיין אין הוא המרכיב של השכר, ועל כן אין עוברים בה בבל תלין]

וממילא באה התורה ואומרת לבעל הבית, כיון שאתה שכרת לך פועל והשתמשת בזמן שלו עבור צרכיך האישיים, מוטלת עליך חובה – מלבד החובה הממונית – לתת את תשלום השכר סמוך ונראה לסיום העבודה.

במילים אחרות, מלבד חיוב הממון הרגיל, מתווסף חיוב של זמן. חיוב הזמן מגיע כתוצאה מכך שבעל הבית נטל את זמנו של הפועל. וכן משמע מדברי הזוהר הקדוש (קדושים פה, א) שכתב: "והיינו דהוה רב המנונא עביד כד הוה ההוא אגיר מסתלק מעבידתיה הוה יהיב ליה אגריה וא"ל טול נפשך דאפקידת בידאי טול פקדונך ואפילו אמר יהא בידך דאנא (לא) בעינא לסלקא אגרי, לא הוה בעי, אמר פקדונא דגופך לא אתחזי לאתפקדא בידי, כל שכן פקדונא דנפשא, דהא פקדונא דנפשא לא אתיהיבת

לומר שהאר"י הרגיש שכל זמן שהוא לא שילם על הזמן שהוא לקח מהשכיר, נחשב הוא כגזלן על אותו זמן, ותפילתו לא תתקבל].

הדברים להלכה בפתחי תשובה (שלט, ח). ולכאורה צריך ביאור, שאף אם מידת חסידות היא ללוות ולפרוע, מהיכי תיתי לאחר את תפילת המנחה ולהתפלל עם דמדומי חמה. ולפי דברי הזוהר, אפשר

”נחשבה” – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א

בימי הספירה – החלש יאמר גיבור אני

יבמות דף פ”ב ע”ב, רבי עקיבא אומר למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו’. אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה. והיה העולם שמם עד שבא ר”ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר”מ ור’ יהודה ור’ יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעת. תנא, כולם מתו מפסח ועד עצרת.

ענין שלא נהגו כבוד זה לזה, עי’ מהרש”א שכתב שם, שלא חש כ”א מהם לכבוד התורה של חבירו. ויש ללמוד מכאן שאדם צריך לדאוג לכבוד התורה של חבירו, ואמנם צריך לחפש לחקור ולדעת מה מונח בזה, ועד היכן דברים מגיעים ודו”ק.

ואיך שלא יהיה צריך ביאור על מה התביעה הגדולה ולמה העונש נורא כל כך. ואולי היה בזה ענין של מדה כנגד מדה, דמאחר שלא חש כ”א לכבוד התורה של חבירו ע”כ לא הי’ לכ”א הזכות להיות מממשיכי התורה.

והנה ברור שזו היתה תביעה מיוחדת אצל תלמידי ר”ע לפי גודל מדריגתם, ששם בביהמ”ד הי’ מקום של הרבצת תורה בדרגה עליונה מאד נעלה, וע”כ במקום זה נצרכת זהירות מיוחדת.

והנה עוד יש להתעורר מזה הערה נפלאה והיא, כמה החיוב על כל יחיד לדאוג שלא יהי’ העולם שמם, ולהמשיך התורה שכל אחד זכה לקבל מרבותיו, ואף שכחיום כרגיל יוצאים מעולם הישיבות כאשר אין לנו רב שנוכל לומר עליו שהוא רבו מובהק, מ”מ לפחות צריך כ”א לחפש עם החברותא להמשיך דרך הלימוד שקבלו מהישיבה, דאל”כ העולם עדיין יהי’ שמם.

ואין אחד שיכול לפטור עצמו ולומר: וכי מה אני יכול להוסיף בהעמדת תורה בעם ישראל, מי אני ומה אני. שאין אדם יודע את כוחותיו ואפשרויותיו. כי הנה האבל שלנו הוא על תלמידי ר”ע, ואם נחשוב לעצמינו כי ר”ע עצמו הי’ בתחילת דרכו רועה צאן, ולבסוף הגיע לדרגה כזו, שאלפי שנים עם ישראל מתאבל על תלמידיו, ועל אשר לא נשאר לנו מספיק תורה, שהיתה יכולה להמשיך ע”י הכ”ד אלף תלמידים.

ובאמת יתכן עוד, שאם היו הכ”ד אלף הרי היו התלמידי יותר מכולם ג”כ באופן אחר, וחוזר חלילה, וכל זה צריך לשמש לנו התעוררות להתחזק בלימוד התורה בעמל ויגיעה, והחלש יאמר גיבור אני. ונזכה לישועה בקרוב.

”מתוך ההפיכה” “מתוך ההפיכה” (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק ס”ב “חיים שלום נאבק להשיב את הלימוד לזיכרוננו”

תקציר:

חיים שלום מנסה לחזור למסלול הלימוד עם אפרים זלמן אחרי נתק של קרב לשמונה שנים, הוא עובר יחד עמו על קונטרס שבע מאות הקושיות שנתרו בצריך עיון, לגודל החרפה מתגלה לדעת שחיים שלום לא קולט את הדברים, גם כשמתחיל לתפוס זה הולך בצורה איטית מאד בניגוד לעבר, האם הלכו הכישרונות שלו לטמיון?

השמחה הראשונה שהייתה לחיים שלום בעת שאפרים זלמן הגיש לו את הקונטרס עב הכרס שקרא לו “וצריך עיון לעת עתה” התחלפה במהירות להלם ותדהמה, הוא החל לקרוא את השורות הראשונות של הקונטרס, הייתה זו קושיא על דברי פרי מגדים שהוצעה לפני עשרות אברכים ונותרה ללא מענה.

חיים שלום מתחיל לקרוא את האותיות שהיו נאות וקראות למדי, אלא שאין לו שטף דיבור, הוא קורא ומגמגם תוך כדי כאילו הוא קורא מאמר בשפה זרה, זה היה מפחיד מאד, למרות שהספר לא נכתב ברהיטות רבה, הקושיות היו די ברורות למי שנמצא בתחום התורני, אבל חיים שלום התגלה ה' ישמור באותו זמן כבור גמור, ההפתעה הייתה מטלטלת לשניהם גם יחד.

חיים שלום היה ברגעים אלו במשבר של ממש, הוא גילה להוותו שמשאבי מוחו נעלמו כביכול, הם הלכו למקומות אחרים לחלוטין, בתוכניות בהן התעניין שגשג מאד, שם גילה את חריפות שכלו, אך לא בתחום הלימוד, נראה שהמוח עשה הסבה מקצועית, לשטחי חולין היה לו מקום נרחב ביותר, אבל בשטח הלימוד כאילו שבת המוח כליל.

אפרים זלמן לא הכיר את חיים שלום שאינו קולט את הקושיות שלו, לשעבר לא הייתה קושיא של רבי עקיבא אייגר שלא ידעה וסלסל בה בלי סוף... וכעת אפילו את הקושיות שלו לא יוכל להבין על בורין? איך יתכן הדבר?!

אך בתוך תוכו ידע שאין כאן קושיא, התורה מתרחקת ממי שלא שוקד על דלתותיה, כאמור "אם תעזבני יום יומיים אעזבך" חיים שלום התנתק מהתורה ולכן היא התרחקה ממנו כליל, זה לא קשור לכישרונות כבירים, התורה לא מתחברת למי שהשליכה מאחורי גוו.

למרות הקושי חיים שלום העקשן לא נרתע אחור, הוא החליט לקחת את הלימוד כ"פרויקט חיים" עליו להשיב את האבדה הנוראה, אמנם לא הייתה זו תורה לשמה, הוא כבר אינו אוהז במדדגה כזו, אבל חשוב לו שתשוב אליו מחדש קשה לו מאד שדברים שהשקיע בהם שנים רבות יעלמו לו.

הוא אימץ את מוחו שעות רבות על הקונטרס של אפרים זלמן, מתפלל איך השיג אותו בידיעה ובהבנה. לפני מספר שנים היה אפרים זלמן רחוק ממנו כרחוק מזרח ממערב, הוא היה בינוני למדי בכישוריו אבל ניחן בכוח רצון עז וחתיירה לאמת. חיים שלום לעומתו היה גאון אמיתי עם כישורים נדירים במינם, עומק והבנה מיוחדת עם יכולת למדנית מהשורה הראשונה.

והנה נהפך עתה הגלגל, אפרים זלמן שלא פסק ללמוד לרגע נפתחו לו שערי ס"ד, הלימוד שלו כעת ברמה מדהימה, הקושיות שלו מורכבות ומלאות בידיעות, אמנם הוא לא מתנסח ברהיטות, אבל מי שקורא את כתביו רואה שהוא יודע היטב את לימודו, הוא מביא קושיות עצומות וחיים שלום אינו יודע לתרץ אפילו אחת מהן, האם עד כדי כך הלך מוחו לישון?

רב אפרים זלמן ניסה לעזור לו, אבל דבר זה הכעיס את חיים שלום שמעולם לא אהב עזרה, הוא חייב להסתדר לבד.

לאחר מאמצים קשים, החלו בצורה איטית מאד לחזור אליו חלקים נכבדים מלימודו, חידושים רבים שלפתע נשכחו ממנו יעוורו לפתע מחדש, החלוצה הקשה החלה להימס, חיים שלום החל לחזור למיטבו, ככל שהתאמץ יותר ראה ברכה בעמלו, האתגרים הללו היטיבו עמו, וזה נתן לו הרגשה מיוחדת הוא החל להתגעגע מחדש ללימוד בעיון.

לצורך כך ביקש מאפרים זלמן שיביא לו את הספר "שב שמעתתא" ספר שמיוחד מאד את המוח, זה היה הספר האחרון בו התעמק לפני שפרש מהמחנה, הוא ינסה ללמוד בו בשעות הפנאי המועטות שיש לו עקב לחציו הרבים במחנה. אפרים זלמן שמח מאד ובפגישה הבאה הביא לו את ספרו הפרטי שהיה מעוטר בעשרות הערות בכתב ידו.

לאחר שחזר למחנה שלו קבע חיים שלום שיעורים ב"שב שמעתתא" הוא השתדל להסתיר את הספר עמוק בתא הבגדים וכשווידא שאין עוקבים אחריו היה מוציא את הספר ומחפש לעצמו איזו פינה נסתרת ללמוד, בתחילה קשה היה לו לקלוט את עומק הספר, אבל ככל ששקד על הספר נעשה לו קל יותר, זה הגביר אצלו את הקשר לעולמו הישן שהחל להימחק מתודעתו, לפתע גילה שהמושגים חזרים אליו מיום ליום יותר ויותר, השמחה שהייתה לו מכך הייתה לאין שיעור.

דבר זה גרם לחורר חור קטן במצודת הסט"א בה היה לכוד זמן רב, לפתע היו לו רגעים שממש חשק לעזוב את הכל ולשוב לבית המדרש, לקבוע שיעורים בתורה עם כל מי שיהיה מוכן ללמוד איתו.

אלא שההתעוררות הייתה חלקית למדי רגעים בלבד אחרי הלימוד, אך כעבור כמה רגעים נוספים אחרי ששק את הספר בא הסט"א אליו בטענה חזקה: האם בשביל זה השקעת כמעט עשור מחייך? כדי שלבסוף תהיה אשטיק 'שמאטניק' (מתעסק בסחבות) כשכל חייך יהיו עוני ומחסור?! ברגע זה שב לאחור שבע צעדים. לא אני לא יכול להיות עני עלוב שימצא בקצה המחנה.

קך הייתה לו מלחמה תמידית, רגע אחד רוצה הוא לקרוע מעצמו את כל כבלי היצר שאוחזים בו ולא נותנים לו מנוח, אך כשהגיעה כבר מחשבה טובה, באה היצר וסיבב את ראשו.

כדי לצאת מכבלי היצר הרע צריכים שאיפה אמיתית ומסירות נפש, רק צעד אמין מצדו יחולל בו שינוי.

בנאי לא נח לרגע

השבועות חולפים במהירות, חיים שלום מרגיש את עצמו בנעימים עם החברותא הטובה שלו, אבל גם לדבר הטוב ביותר מתרגלים עד שדומה כאילו קך הם נוהגים מימים ימימה, מדי פעם היו נפגשים חיים שלום ואפרים זלמן ככל שהתאפשר להם,

פעמים אפילו פעם בשבוע, הם היו מציינים בכל פעם מקום אחר למפגש, כדי שהאויב לא ידע, אבל הם לא ידעו, האם אכן הצליחו לטשטש את העקבות, רוצים הם לקוות שיש גבול ליכולות של חבורת הרעים.

אך את העבודה השחורה עשה בנג'י הסדיסט עבורו, מדי פעם קיבל חיים שלום איתותים ממנו שהוא נמצא היטב בעניינים, כביכול קיים את הבטחתו לעצמו, לא לתת יום אחד נחת לשונא שלו, לא היה אכפת לו שבעצם הוא מסגיר את התוכניות שלו לשונא, יותר חשוב לו שהלה ירעד במיטה עד שימאס לו המקום.

הדרכים מגוונות לו, ארי [חבר חדרו החדש של חיים שלום ששיחק אותה טמבל] היה מגניב לחיים שלום פתקים שבנג'י היה מסגן ומכניס אותם לתוך הספר "שב שמעתנא" כל פתק היה מונח בספר בתוך הפרק האחרון בו היה עוסק חיים שלום. לבנג'י היו את הדרכים אך לעקוב אחרי חיים שלום בשעה שלמד וכמעט לא טעה. כל פתק לעג באכזריות רבה על חיים שלום שחושב להחביא את מעשיו, אבל הוא גלוי בפני העוקבים אחריו כמו תינוק שלא יודע להחביא את מעשיו, מעשיו פשוט גלויים כמו עומד הוא על הפודיום בריש גלי ולומד.

הפתקים הפחידו את חיים שלום מאד, זה הראה לו כי בנג'י הוא טיפוס עז נפש ונעול על המטרה, הוא לא מוכן לתת לו יום אחד מנוחה, הוא רוצה לטרטר אותו עד שיפסיק לחפש קשרים עם החרדים.

אלא שחיים שלום עקשן לא פחות ממנו, למרות הפחדים הרבים, לא היה מוכן ליישר קו לתכתיבים, הדבר האחרון שיעשה להיכנע לבנג'י הטוראי שלא הצליח להתקדם כי הוא זה מאז התגייס, אדם מיותר שרק אוהב להרע לאחרים.

אבל בנג'י לא מוותר, לאחר כמה מפגשים ידע במכתב חסוי את אל'מ. מ. מפקד המחנה כי "הקצין המצטיין" חיים שלום נמצא בתהליך "חזרה בתשובה" על כל המשתמע, אם לא יעצרו אותו בזמן צריך להתכונן שיהיה לנו גנרל חרדי בצבא.

האל'מ נבהל מאד, הוא די פחד וקינא בתופעה ששמה "חיים שלום" הוא נראה מטפס בהתמדה ובבטחה במעלות הסולם הפיקודי, הוא יכבוש בסערה את הפיקוד בדרג העליון, בעוד הוא אדם אפרורי שתקוע בצבא בלי כל סיכוי לקידום.

את הקידום שלו הוא חב לרמטכ"ל הראשון רב אלוף יעקב זורי שהיה בן דודו ועשה רבות עבורו, אבל מאז נכנס הרמטכ"ל רב אלוף יגאל ידן לפקד על הצבא נעצר קידומו סופית, הוא ציין בפנקסו שהוא לא הדמות שיכולה ליטול תפקידים ביצועיים ולפיקד מקומו רק בפיקוד על מחנה, אין כאן משהו מיוחד שמצריך מחשבה עמוקה, כאן אפשר לקבוע אותו, לא מעבר לכך. לעומתו חיים שלום היה ידיד הרמטכ"ל, הוא דאג לקידומו כל הזמן.

אל'מ. מ. קינא ושנא את חיים שלום מאד, אך עד עתה לא יכול היה לצאת כנגדו, אבל אם הוא מתכונן חלילה לחזור בתשובה אין לו מקום בצבא, צריך לייצע את צמרת הפיקוד כי חיים שלום אינו נאמן לערכים של צה"ל, הוא עוד עלול לחרד את הצבא, אבל הוא לא יעשה זאת בפתאומיות, הוא יעקוב אחריו זמן רב עד שיצטברו הוכחות מרשיעות רבות.

בלבו נצנצה תקוה קלושה אולי בכך יפרוץ את המחסום והרמטכ"ל יתן לו איזה קידום אישי.

מאותו רגע שיתף מ. פעולה עם בנג'י וחבורתו, למרות שהוא עצמו לא ידע לתת הסבר, מה צורך יש בחייל מופרע ומרושע כבנג'י שמפריע והורס כל חלקה טובה, אבל "אויבו של אויבי הוא ידיד" כשביקש חיים שלום העברה לחדר אחר, דאג שיכנס לחדר שנוח יהיה לבנג'י לעקוב אחרי חיים שלום, חירי הצצה הוצבו במקומות אסטרטגיים כדי להקל על מלאכת העוקבים, ואת היתר השלים ארי חבר החדר.

כל זאת נעשה בשקט מוחלט, לחיים שלום לא היה מושג כי הרשת עומדת להסגר עליו הרמטית, אך לאחר כל האיתותים כי הוא על הכוונת חשש מאד ונזהר מאד בצעדיו שלא לתת איזו עילה נגדו, אבל הוא עמד מול אויב מתוחכם ממנו בעשרות רמות שפעל בערמומיות רבה והמלחמה כנגדו לא הייתה פשוטה.

איזה תיזמון מדויק... מה עושים כעת?

מולי פלד (שמוליק אייזנבאך-הרעול לשעבר) נכנס למשרדו, יום ארוך מאד ציפה לו, בישיבה האחרונה ביקש ממנו האלוף מרדכי מקלף ראש אג"מ (לימים התמנה לרמטכ"ל השלישי) להכין לו תכנית מבצעית מסובכת, התוכנית מיועדת הייתה לשמש הכנה למלחמה קשה בשנים הקרובות (מלחמת סיני שאירעה מספר שנים אחרי כן).

הערכות המודיעין חזו פעילות רצופה אצל האויב הסורי והמצרי שלא שוקט רגע על שמריו, מולי שהיה צ'מפיון (אלוף) באסטרטגיה ידע לצפות מהלכים ותרחישים מאד מפתיעים, היה לו כושר וירטואוזי לצפות מהלכים קדימה ולהכין להם מענה, לפיכך הטיל עליו האלוף מרדכי מקלף את התפקיד לבנות לו תוכנית מפורטת שתצפה את כל המהלכים האפשריים של האויב ואיך להתכונן לקראתם.

להתמודד עם כאלו תוכניות צריך ריכוז גבוה מאד, הוא התכוון להקדיש לו את כל הבקר לך, הוא התכוון לשבת לבד בחדר ולחדד דברים, עיקרי הפרטים כבר היו בירכתי ראשו, עתה רק צריך היה לפרט אותם על הנייר, לך יצטוץ לגייס את כל משאבי מוחו.

התפקיד החמיא לו מאד, מכל עשרות הקצינים שהתעסקו בתחום זה בחר דווקא בו מפקד אג"מ. הוא יעשה כל מאמץ להצדיק את האמון הרב שנתנו בו המפקדים הבכירים.

הוא קם במיוחד בבקר השכם, הוא נעמד להתפלל בחדר, גם בלחצים הקשים לא הסכים לוותר על תפילת שחרית שכוללת הנחת תפילין, אבל לא התחייב להתפלל כחסידיים ראשונים. הוא הניח במהירות הבזק את התפילין ושפתיו רחשו תפילה, הוא כבר הורגל לדלג פה ושם, היכן שזה לא ממש לעיכוב, באמצע היום ימצא את הרגע הנכון להשלים את כל המזמורים שדילג.

תפילתו הייתה היום מאד חפזה אפילו לשיטתו. יאמר לשבחו שלא נהג בשונה כלפי ארוחת הבוקר, הוא כמעט ויתר על הארוחה רק הסתפק בטעימה כל שהיא ורץ כנשוק נחש לחדרו הקטנטן שהיה מוצב בקצה הקומה השניה לא לאבד רגע אחד בבטלה, הוא פתח את חדרו במפתח שהיה צמוד אליו, הסיט את וילונות החדר הכהים הציצה, כדי שאור השמש ישטוף את החדר ויעניק לו תאורה מירבית.

על שולחנו מונחים היו מספר מסמכים שמאתמול לא הספיק לתת עליהם את דעתו, עתה היה עליו לברור את המסמכים הרלוונטיים, כדי לגבש מתוכם את התוכנית שיגיש מחר לראש אג"מ, תחושת עונג עברה עליו, מי היה מאמין שיגיע לכזו עמדה בכירה כשבכירים ביותר בצבא מעיינים בתוכניות שלו ברוב עניין.

הוא עבר בעיון קפדני על כל מסמך, כשהוא מוסיף להם הערות בעיפרון מיוחד שקיבל, הוא כתב את ההערות בקודים שרק המפקדים שהיו אמורים לעבור על המסמכים יבינו אותם.

לפתע ראה מעטפה שונה שהסתתרה בין המסמכים, היא לא דמתה לכל המעטפות ונראה היה שמישהו דחף אותה ללא כל קשר לתוכניות.

סקרנותו גברה מי הניחה ולאיזה צורך? הוא פתח את המעטפה וגילה את כתב ידה של ארוסתו, הוא פקח עיניים לרווחה, מעולם לא עשתה צעד כה משונה, להניח לו מכתב אישי בין המסמכים החשובים, היא ידעה להפריד בין התפקיד שלה להביא ולקחת מסמכים ולהביאם אל הממונים, מעולם לא ערבבה דברים אישיים, מה קרה שהפעם חרגה?

הוא נטל את המכתב וקרא ברוב עניין מה שכתבה לו.

"שלום לך מולי, אני מצטערת על הצורה שנקטתי בשונה לתמיד, אבל הפעם זה היה מאד חשוב בשבילי."

אני מבקשת ממך מאד, להיפגש עמי היום בערב, בסביבות השעה 8 במסעדת "האחים משה וצחי אמסילי" רחוב ההגנה 25

הארוחה עלי... לינור.

מולי היה המום, מכתב כזה ועוד במקום כזה, היה ממש היפך כל התנהלותה עמו עד עתה, מעולם לא ביקשה ממנו לינור להיפגש במסעדה כל שהיא, היא ידעה את הבעייתיות שמונחת בהזמנה כזו, רוב המסעדות של תל אביב לא היו תחת השגחה המינימאלית ביותר, בשביל מה להשקיע כספים בשביל איזה אדם שיעמוד על ראש הטבחים וכל היום יכתיב להם, מה מותר ומה אסור, כל חירות היצירה ניטלת וגם אין להשוות את האיכות, לפיך מי שכשרות המאכלים עמדה לנגד עיניו לא היה מה לו לחפש במקומות כאלו. אי אפשר היה לטעום במסעדות הללו, מלבד מים מוגזים או מים רגילים.

לא היה טעם במפגש כזה, לפיך נערכו כל הפגישות שלהם בחורשות, כשכל אחד מביא את ארוחתו. מולי שמח על הבנתה, בקר ראה את היציבות בהסכם שערכו, מעולם לא ניסתה להתחכם אלא הלכה בתלם בלי לסטות במילימטר.

אך הפעם חרגה לחלוטין, ראשית היא הכניסה מכתב לתוך ערמת המכתבים שהיו מיועדים לשרטוטי תוכניות, מתי הניחה את המכתב? מעולם לא עשתה משחקים היא הייתה ישרה כסרגל ולא ניסתה להתחכם, במשלוחים הרשמיים הייתה מביאה רק מסמכים צבאיים רשמיים שניתנו רק לו בזמנים הקבועים, אין ספק שמכתב זה לא הגיע במשלוחים הקבועים, הוא הוכנס בזמן שלא היה בחדר שהיה נעול תמיד ביציאתו, זה אומר שהייתה לה גישה חופשית למפתח החדר דבר זה הפחיד אותו מאד, רק לאל"מ מ. יש מאסטר של מפתחות החדרים, האם ניגשה לאותו מ. וביקשה ממנו מפתח, על מה ולמה נתן לה?

אם שאלה זו הציקה לו, השאלה הבאה גרמה לו לכאבי ראש חזקים, לראשונה היא שינתה את כל המוסכמות כשהיא מזמינה אותו במסעדה שמפורסמת כ"מסעדה יוקרתית" האורחים שם לא היו הטיפוס של החברים של מולי, בליינים ואנשי בוהמה, או פוליטיקאים ועיתונאים, מעולם לא הצטיינה המסעדה בכשרותה, וודאי לא היה החלק החזק שבה. מה יש לו לחפש במקום זה, מה מונח מתחת להזמנה המחזרה? למה עשתה לו זאת? הציקה לו השאלה מאד.

ושאלת השאלות: התזמון המופלא, הפתק מיועד בדיוק ליום בו הזמין אותו אדם מסתורי לבוא למסעדה של האחים אמסילי, היום יום חמישי בשעה 8 בערב, הוא אמור לפגוש זוג חתרנים שמתכננים עבורו כל מיני תוכניות כדי להרוס את הקשר שלו עם לינור. אך יצא שבדיוק באותו יום ובאותה שעה, הוא החזמן משני כיוונים?

הוא רצה לוודא שהוא לא מדמיין, הוא הכניס את ידו לכיס מכנסיו שם מונח היה הפתק בו הזהירו יצור אלמוני על הסכנה שונשקפת לו, הוא עבר שוב על הטקסט וראה שלא טעה, שני הפתקים מדברים על אותה שעה, מה זה?? התזמון הלם בו כמו פטיש בן 5 קילוגרמים, כאילו הייתה כאן יד אחת שבישלה את הכל באותה קדירה. הוא קורא שוב ושוב את הפתק שכבר היה מטושטש מרוב שימוש.

"כותב לך ידיד שחפץ בעילום שמו, אתה מצוי כעת בתוך סכנה עצומה ועליך להיזהר מאד, יש מישהו שדואג להתסיס את כלתך נגדך, כנראה שיש לאותו אדם דרך ואזן קשבת אצלה, הוא מנסה לפרק את הקשר שלכם, הוא יוכיח לה באותות ומופתים שאתם לא מתאימים זה לזו, לפיכך כדאי לפרק את החבילה מה שיותר מוקדם.

...האמת היא שאתם באמת לא מתאימים, הפלא הגדול על מי שהינדס את השידוך המוזר הזה, לך יש עקרונות מסוימים עליהם אתה מלחם, העמדת את רשויות הצבא שאתה לא מחלל שבת בשום פנים ואופן, הינך מהר לאכול כשר בהכשר הרבנות ואילו כלתך חיה כגויה גמורה ואינה מאמינה בכלום, אין לה כל בעיה להתחתן עם נוצרי, אך באמת חשבת לעשות צעד כזה מטופש שעלול להביא אתכם לגט במהירות האור? אבל זה לא העסק שלי, זו ההחלטה של שניכם ואתם מספיק מבוגרים, באתי רק להזהירך שיש מישהו שמתכנן לבשל לך תרגיל.

אתן לך אות שתראה את האמת בדברי, החתרנים נפגשים מדי פעם במסעדת "האחים משה וצחי אמסילי" ברחוב ההגנה 25 כדאי לך לבוא ביום חמישי בשעה 8 בערב, זה היום בו הם נפגשים במסעדה זו, זה שלושה שבועות הם נראים בקביעות בשעה זו, אם תהיה חכם תשב מאחוריהם, הם יושבים בדרך כלל בצד המערבי של האולם. הם לא חושדים באיש, אין להם שמץ מושג שיש להם עוקב קבוע, רמז קל לאיתור, אחד לבוש אזרחית והשניה היא קצינה, תשתדל לא לבלוט. יכול להיות שתשמע מהם דברים שיחממו לך את הלב, על החתום [ציור של חץ וקשת].

לאחר שקרא מולי את הודעת לינור חש את עצמו משותק מוחית, אותו יום לא הצליח לעבוד על אף מסמך, לאחר שעתיים של כסיסת ציפורניים עצבנית החליט לפרוש לחדרו, הוא התנצל לפני סא"ל שאולי ראש הצוות שאינו חש בטוב, הוא מקוה שמחר יהיה לו יום יותר טוב.

אך מגיבים כעת?

אם חשב שבמיטה יהיה לו יותר נוח התבדה, המצב לא היה אפשרי, כאבי ראש וסחרחורות תקפוהו כל אותו יום, בשל המצב החדש ששינה את כל היציבות שלו, למרות הכסיסה הפנימית חש עצמו מוגן כאשר יש לו כבר תוכנית חיים מסודרת, ההחלטה מצויה בידו, מתי ואם יתחתן, זה נתן לו הרגשה של שליטה במצב. אבל עתה נראה שישנם שמחליטים עבורו, יתכן שלינור רוצה לעזוב את השידוך ומחפשת את הדרך אק. הפתק מרמז שלינור הצטרפה לחבורה הרעה, אף היא חורשת מזימות, כשהיא משתפת פעולה עם הקבוצה שרוצה להפריד את הקשר ביניהם, זה מאד מכאיב לו, הוא זה שצריך לקבל את ההחלטה ולא שיכתיבו לו אותה.

הוא גם לא הצליח להבין, למה רצתה לינור שיבוא למסעדה של האחים אמסילי בשעה שיושבים שם חורשי המזימות נגדו, נראה שיד ימין לא יודעת מה יד שמאל עושה, הרי זה כל כך שקוף, הוא יגלה את הקבוצה שעד עתה התחבאה, בשביל מה זה טוב להם שידע?

רגע אחרי כן הוא כבר לא כל כך בטוח בקביעה הקודמת שלינור משתפת פעולה עם חורשי הרעות, אך יתכן שלינור שמתנהגת ביושרה מקסימליסטית תתנהל כן? אם התחרטה למה היא עושה זאת בעקיפין? מה יותר נכון מלהיפגש איתו באיזו חורשה כפי שנהגו עד עתה ולספר לו שנמלכה בדעתה ואין מקום לקשר בין שני קצוות כה מנוגדות?

אם תאמר לו גלויות שהיא מעוניינת בעזיבת השידוך, יתכן שיקל עליו מאד, כבר זמן רב שהוא חושב שעשה "טעות חיים" עם הסכמתו לשידוך, מאז אותו יום אין לו מנוחה, הוריו מטרידים אותו מידי פעם ומזהירים אותו שלא יהיה לו יום אחד טוב איתה, כמה פעמים כבר רצה לנתק את הקשר, אבל בגלל שהתחייב לה לא היה מסוגל לחזור בו הוא אדם רגיש ולא אחת חשב על הפגיעה העצומה שיגרום לה בעזיבה, לבו לא נתן לו לעשות זאת לאחר כל כך הרבה חודשים שהם מאורסים, אבל אם היא עצמה רוצה לפרק את הקשר, אולי עליו לתת לך את ברכת הדרך.

*מה אני עושה למעשה? האם אני הולך לפגוש אותה שם, כפי שביקשה "בתמימות" בלי לעשות חשבונות, אולי תוך כדי כך יתבהרו העניינים?

